

Literatura

Gurutz Sarasola

‘Lotsati’-ren ankea berreskuratu da

Maiteari jaten ematearren, hanka ebakitzeko prest zegoela zioen Gurutz Sarasola *Lotsati* poeta itsasondoarrak olerki batean. 1936an hil zenetik, bere obra oharkabeen pasa da, eta heriotzaren ondoren urte luzetako isiltasunak jarraitu dio. Orain, jaio zenetik 95 urte igaro direnean, liburu bat argitaratuko du Alvaro Rabellik Sarasolaren bizitzaz eta obraz, eta familiak bere jaioterrian omendu du.

LANDER MUÑAGORRI

36ko Gerraren aurreko euskal poeten artean ezkutuan egon da Gurutz Sarasola *Lotsati*ren izena urte askoan. Gazte hil zen, bere buruaz beste eginda, eta familiak, errepresio frankistaren beldur, idatzi zituen poemetako asko erre zituen.

EZ ESKELARIK, ezta heriotza tragikoari buruzko albisterik ere. *Lotsati* poetaren suizidioa 1936ko agerkarietatik kanpo geratu zen. 20 urte eskas besterik ez zituela, bere burua trenbidera bota zuen. Olerki liburu bat argitaratzeko, haren obraren zati bat egunkarietan ezagutzera emana zuen ordurako. Gero eta sona handiagoa lortzen ari zen Gurutz Sarasola, *Lotsati* ezizenaren atzean ezkututzen zen idazlea. Bat-bateko heriotzari isiltasunak jarraitu zion, ordea. Ia gaurdaino iraun duen isiltasuna.

Poetaren ibilbidea eta heriotza zalantzez beterik dago, bere obra ez delako osotasunean ezagutzen. Alvaro Rabelli literatura iker-tzailea da, eta udazken partean poetaren inguruko liburu biografikoa plazaratuko du, *Ilunpetik argira* (Itsasondoko Udala) izenburupean. “Orain baliagarria izan daitekeen idazle bat berreskuratu da”, dioenez.

Abertzaletasuna sehaskatik

1936ko martxoan egin zuen Gurutz Sarasolak bere buruaz beste, 36ko Gerra piztu baino hilabete batzuk lehenago. Estatu kolpearekin batera, *Lotsati*ren urrats gehienak ezabatu egin ziren, Sarasolatar sendiak bere lan guztiak sutan erre baitzituen.

Itsasondoko arbel meategi enpresa baten jabe zen Sarasola sendia. Mundu osoan saltzen zen Itsasondon ustiatutako produktua. 36ko Gerra hasi zenean, aberastasun horiek guztiak babesteko premian zegoen familia.

Ezkerrean Kelmen Sarasola, Gurutzen anaia, poetari egindako omenaldian. Eskuinean Alvaro Rabelli, *Lotsatiri* buruzko ikerketaren egilea. Behean berriz, poeta, argazki zahar batean.

Horregatik, abertzaletasunarekin zerikusia izan zezakeen edozein zantzu ezabatu zuten, *Lotsatiren* olerkiak horien artean. Testu horietan askotan erakusten zuen idazleak Euskal Herriarekiko eta euskararekiko zuen atxikimendua. *El Dia* egunkarian argitaratutako *Jetxi Sabiñ lurrera* olerkiaren ahapaldia horren adibide da.

“¡Ai...! ¡Sabiñ! ¡Sabiñ!
¡Ai! Berriz sortuko baziñake...
¡Sortuko baziñake berriz!
Aberriari ondo etorriko litzayoke
Sortuko baziñake berriz”.

Gerra hasierako giro mikaztuan, poesia lan guztiak erretzea erabaki zuten Sarasolatarrek, Gurutzen liburutegi pertsonalarekin batera.

Lotsatiren obra desagerrarazi egin zuten, baina familiaren iragan abertzalea ezabaezina zen.

Jose Manuel Sarasola, Gurutzen aita, Itsasondoko alkate izan zen 1931 eta 1936 urteen artean. Agintaritzara iritsi bezain laster, Jose Manuel buru zuen udal gobernuak autodeterminazio eskubidea aldarrikatu zuen Euskal Herriarentzat estreinakoz. Horregatik, olerkiak sutan erre izanagatik ere, gudarosteko errepresioa eta isunak jasan behar izan zituzten.

Maitasunean, dramatiko

Abertzaletasunari kantatu zion *Lotsatik*, baina gai horren inguruan garaiko olerkigintzari ez zion ezer berririk eskaini. Maitasuna hizpide hartzen zuenean, orduan bai, jarrera berria eman zion euskal literaturari. “Lizardik edo Lauaxetak maitasun kontuak dramatismoz jorratzen zituzten, baina nolabait itxura egiten zuten. *Lotsatik* ez, berak zioena sentitu egiten zuen” dio Alvaro Rabellik. Barne mina ateratzeko idazten zuen, eta bere adierazpena benetakoa zela iruditzen zaio *Ilunpetik argira* liburuaren egileari.

Amodioarekiko ezintasuna gero eta nabar-menagoa zen haren idatzietan. Sei hilabetetan argitaratu zituen bere lanetan –egun ezagutzen ditugun bakarrak–, garapena nabaritu daiteke. Gero eta abailduago agertzen zen poeta itsasondoarra, depresioak jota, antza. Bere buruaz beste egin aurreko egunetan ere hala sentitzen omen zen *Lotsati*. *El Dia* egunkarian plazaratu zuen azken olerkian –*Ankea ebakiko nuke*– ezintasun hori nabaria da:

“Basamortuan
Arkituko baziñake,
Gosez ill bearrean,
Janik gabe,
Ta ni zure aldamenean
Egongo banintzake...
Aizkorea artuko nuke,
Ankea ebakiko nuke...
Eta jana emango nizuke.
¡Orrela biziko baziñake
Asko poztuko nintzake!”

Ahantzuratik ihes egiten

Lotsatik jendartera saltoa orain gutxi egin baldin badu ere, 1990eko hamarkadan berpiztu zen poeta itsasondoarraren inguruko arreta. Artikulu bakan batzuk atera ziren bere obra eta bizitzaren inguruan, baina benetako loraldia 2004an etorri zen, Alvaro Rabelli literatura ikertzailearen ustez. Urte hartan Xabier Mendigurenek *Arbelaren gainean* (Elkar) liburua plazaratu zuen, olerkaria aipatuz. Liburuak oihartzun dezente lortu, eta berarekin *Lotsatiren* izena zabaldu zen. Hala ere, Sarasola sendia ez zen sobera gustura geratu idazle beasaindarraren lanarekin, "errealitatetik kanpo zegoen istorioa kontatu zuen. Karikatura bat egin zuten Gurutzen inguruan" dio Gurutz Olaskoagak, poetaren ilobak. Ináki Seguroiak *Ostiela!* aldizkarian plazaratutako beste

artikulu batek ere ez zuen Sarasolatarraren begirune handirik jaso. Horregatik besteak beste, Sarasolatarrak idazleari buruzko ikerketa egiteko eskatu zioten Alvaro Rabelliri. "Lan horiengatik agian geratu zitzaigun subkontzientean egia kontatzeko beharra" dio Olaskoagak. Eta enkargu horren fruitu izango da udazken partean argitaratuko den *Ilunpetik argira* liburu biografikoa.

Poetaren inguruan sortu den interes horrek familia harritu du, eta horregatik haren figura berreskuratzeko ekimenekin bat egin du. Hala, pasa den maiatzaren 2an, *Lotsati* jaio zeneko 95. urteurrena aitzakia hartuta, plaka bi jarri zituzten hilerrian eta idazlearen jaiotetxean. Urte luzetako ahantzuraren ondoren, poeta pixkanaka argitara irteten hasi da.

Heriotza dramatikoak justifikatzeko, ezamodia eta maitearen galera askotan errepikatutako arrazoiak dira. Hipotesi hori erabat bazertu gabe, Rabellik ez du uste maitasuna suizidioaren atzean dagoenik. "Mina zuelako idazten bazuen ere, gehiago idazteak areago sumintzen bazuen ere, bere barnean minen bat zuela garbi ikusten da". Literatura ikertzaileak, halere, garbi ikusten du *Lotsatik* idazten zuena sentitu egiten zuela, eta horretarako bere heriotza hartzen du argudio-tzat.

25 testutako garapena

Idatzi gutxi argitaratu zituen, baina molde ezberdinak landu zituen olerki eskas horietan. Koldo Izagirrek proposatutako ideia da honakoa, Rabellik bere egin duena: eduki aldetik, baikortasunetik ezkortasunera igaro zen, ironiatik pasata. "Gorabehera handiko pertsona zela ikus dezakegu alde horretatik" dio Rabellik. Idazkera aldetik bestalde, euskara garbizalea, sabinista zerabilen hasieran, eta hizkera herrikoiarekin amaitu zuen. Bertso kopuru gutxiagoko olerkiak idatzi zituen azken aldian, adierazpenak hitz gutxiagorekin eta zehatzago eginez. Sei hilabetetan halako bilakaera eman izana, hori da literatura ikertzaileari deigarri egin zaion puntueta bat.

25 olerki, *Lotsatiren* beste lanik ez da eza gutzen. Bilakaera hori beraz, argitaratu zituen testuetan ikus daiteke soilik. Olerki batetik bestera aldaketa ikus daiteke, eta horregatik ere berezia da bere ibilbidea.

Lotsatiren heriotza dramatikoak justifikatzeko ezamodia eta maitearen galera askotan errepikatutako arrazoiak dira. Hipotesia baztertu gabe, Alvaro Rabellik ez du uste maitasuna suizidioaren atzean dagoenik

Aitzol bizilagun eta sustatzailea

Itsasondoarra jaiotzez, 1929an donostiartu zen familia guztiarekin. Plaza del Centenario-ko etxebizitzan Jose Ariztimuño *Aitzol* idazlearen bizilagunak izan ziren, eta harreman estua lortu zuten. Alvaro Rabellik azpimarratzen duenez, "hurbiltasun hau gakoa izan liteke, gerora Gurutz gazteak literaturan egin zituen urratsak azaltzeko". Literatura ikertzailearen ustez, zalantzak zalantza, *Aitzolek* garrantzi handia izan zuen *Lotsatiren* olerkiak argitaratzeko. Une hartan euskal literaturan pisu handia zeukan Ariztimuño idazle eta euskaltzale tolosarrak. Gainera, *El Dia* egunkariko zuzendaria zen, *Lotsati* bertan testuak argitaratzen hasi zenean.

Idazle apala zen, xumea eta oraindik sona handirik ez zuena. Pixkanaka izena hartzen ari zen halere, eta horren adibide egunkarrietan laster argitaratu behar zuen liburuaren iragarkiak agertu izana. Idazle handien itzalean zegoen dena den, beste asko bezala. "Garai hartako idazle handiak askotan eurak bakarrik aritzen zirela esan ohi da gaur egun, ez zegoela atzeko sare antzeko bat. Baina ez da horrela, *Lotsatirena* bezalako adibide asko baitaude", Rabelliren hitzetan.

Gaztea zen *Lotsati* hil zenean, idazle hasiberria. Gogotsu eta ekimentsu ziharduen lan horretan, eta "idaztea oso serio hartzen zuen". Baina ibilbidearen hasieran topatu zuen helmuga, uste baino lehen. Rabellik dioen bezala, heriotza poetiko horren ondoren egundaino iritsi zaigun "heroi erdi erromantikoko bat" sortu da. ■